

گزیده

حیات سیاسی و فکری امامان شیعه علیهم السلام

www.ketab.ir

سرشناسه:	جعفریان، رسول، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	گزیده حیات سیاسی و فکری امامان شیعه علیهم السلام / رسول جعفریان؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۴۰۰ ص.
شابک:	978 - 964 - 531 - 438 - 3
فروست:	مجموعه تاریخ و تمدن اسلامی؛ ۴۴
وضعیت فهرست‌نویسی:	فبا
یادداشت:	این کتاب در سال‌های مختلف توسط ناشران متفاوت منتشر شده است.
یادداشت:	چاپ قبلی: مؤسسه انصاریان، ۱۳۸۱ (۶۳۱ ص).
موضوع:	اثنه اننی عشر - سرگذشت‌نامه
موضوع:	اسلام - تاریخ
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۱ ج ۷ ص ۳۶/۵ BP
رده‌بندی دیویی:	۹۷۹
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۲۶۲۹

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «تاریخ و تمدن اسلامی»: ۰۲۵ - ۳۲۱۱۰۲۳۴

صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: tarikh@maaref.ac.ir

مجموعه تاریخ

۴۴

گزیده خطبات سیاسی و فکری امامان شیعه علیهم السلام

نویسنده: رسول جعفریان

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

ویراستار: امیرعباس رجبی

بازخوانی: محمد رمضان‌پور

صفحه‌آرا: صالح زارع

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: سیزدهم ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۳ - ۴۳۸ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز بخش:

مدیریت بخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۰۴۰

■ اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸ ■ ارومیه: ۰۴۴-۳۲۲۵۴۶۴۱ ■ اصفهان: ۰۳۱-۳۲۳۵۱۳۴۱ ■ اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰

■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ خرم‌آباد: ۰۶۶-۳۳۲۲۲۴۷۱ ■ رشت: ۰۱۳-۳۳۳۴۴۶۶۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۳۳۶۶۴۲۵

■ ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۱۲۲۸۳ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷ ■ بیرجند: ۰۵۶-۳۲۲۲۴۱۷۹

■ ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۴۲۲۲ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۴۶۱۴ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۳۲۴۰۰۷۶

■ قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ کرج: ۰۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰ ■ کرمان: ۰۳۴-۳۲۲۳۱۴۶۶ ■ کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۳۸۴۱۱

■ گرگان: ۰۱۷-۳۲۲۳۷۸۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹ ■ یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵ ■ یزد: ۰۳۵-۳۶۲۳۰۳۳۱

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

ما مفتخریم که ائمه معصومین، از علی بن ابی طالب گرفته تا ملجی بشر حضرت مهدی، صاحب زمان - علیهم آلاف التحیات والصلوات - که به قدرت خداوند قادر، زنده و ناظر امور است ائمه ما هستند. قسمتی از وصیت نامه امام خمینی،

حرکت امامان شیعه برای حفظ، تبیین، تبلیغ، گسترش و استقرار اسلام ناب محمدی حرکتی مستمر است که پس از رحلت پیامبر اعظم (ص) آغاز و هم‌چنان با حضور پنهان حضرت ولی عصر (عج) ادامه دارد. آنان به سان روحی واحد در کالدهای متعدد، هدف واحدی را دنبال می‌کردند؛ حرکتی که در نظر ساده‌اندیشان متأثر از راهبردهای مختلف و در نگاه ژرف‌اندیشان، نه تغییر راهبرد که فقط تغییر تاکتیک ناشی از تغییر مقتضیات زمانه بود. محققان متعددی تاکنون تلاش کردند با نکته‌بینی به عمق فعالیت‌های ایشان پی برند و در این راستا نظریه پردازی نمایند، اما با گذشت زمان و استمرار پژوهش‌ها در این باره، بیشتر معلوم می‌شود که پرده‌های ناگشوده بسیار بیش از آن چیزی است که تصور می‌شود.

امامان معصوم بعد از رحلت پیامبر اعظم (ص) هر یک به نوعی به رعایت تقیه ملتزم شدند و در بستر آن به فعالیت پرداختند. لازمه تقیه، پنهان کاری و عدم افشای بسیاری از فعالیت‌ها تا لحظه پیروزی نهایی و حتی پس از آن است، از این رو با عنایت به اینکه در عصر امامان بعد از امام حسن (عج) امکان تشکیل دولت فراهم نشد، اسناد قابل توجهی درباره فعالیت‌های پنهان ایشان به دست نرسیده است هرچند آنچه نیز به دست آمده با روش‌های صحیح و با دقت و توجه به بستر مورد نظر، تحلیل و بررسی نشده است؛ چراکه پژوهشگر تاریخ باید با توجه به بستر رویدادها و فضای حاکم بر آن (تقیه) کمتر به دنبال اسناد و مدارک باشد بلکه باید با شواهد و قرائن به بازآفرینی تاریخ اقدام نماید. در چنین فضایی، هر سخن و رفتار و حرکتی نه تنها از سوی ایشان بلکه حکومت می‌تواند سرنخی را به دست دهد.

نمی‌توان باور کرد امامان اهل بیت (ع) صرفاً دانشمندانی پاک بوده‌اند که به نشر اسلامی مسالمت‌آمیز

اقدام کرده‌اند و در عین حال مورد حمله و هجمه حکومت قرار گرفته‌اند و در طول عمر شریف خود بارها تهدید، تعقیب، احضار، تحت‌نظر و سرانجام مسموم یا شهید شده‌اند. مگر می‌توان باور نمود چنین نقشی در جامعه خطرآفرین باشد؟ چراکه مشابه این الگو در طول تاریخ فراوان بوده است و افراد، چنین سرانجامی نداشته‌اند. آیا ترویج اسلام ناب، سازنده انسانی قرآنی نیست و آیا تعالیم قرآنی، انسان مجاهدی را پرورش نمی‌دهد که برای نجات مستضعفان از یوغ طاغوت تک‌تک یا دوبه‌دو به قیام دست می‌زنند؟ حال چگونه است که ترویج چنین اسلامی دشمن‌ساز نباشد و صرفاً ترویج دانش تلقی شود و امری غیرسیاسی؟ متأسفانه این تصور که فعالیت سیاسی باید همواره با فعالیت نظامی مستقیم توأمان باشد، موجب گردیده است که برنامه‌ها و فعالیت‌های سیاسی امامان اهل‌بیت برای دستیابی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به حکومت مورد غفلت قرار گیرد و تصور گردد ایشان صرفاً به‌دنبال فعالیت فرهنگی و علمی با اهدافی مسالمت‌آمیز بودند و دولت‌های اموی و عباسی با آن‌همه قدرت در تحلیل و ارزیابی فعالیت ایشان به اشتباه افتاده و آنان را متهم به براندازی نموده‌اند.

امروزه توجه به حیات سیاسی - فکری امامان اهل‌بیت از ضرورت‌های غیر قابل انکار است. جوانان در داخل و مردم تشنه عدالت و حکمت در سراسر کره خاکی، به‌دنبال آنند تا سرچشمه‌های زلال معرفت را باز شناسند و از آنان پیروی کنند و غفلت محققان از این فرصت ارزنده نابخشودنی است. شناساندن زندگی علمی، سیاسی و اجتماعی این بزرگواران و نقش آنان در ماندگاری تعالیم قرآنی و سنت نبی اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و پرده‌افکنی از چهره مشعشع و نورانی آنان و تلاش‌های پرمهرشان در گذر تاریخ که تبلیغ، تبیین و گسترش شریعت احمدی را عهده‌دار بودند نباید بر حق‌خواهان پوشیده ماند و در این راه هر تلاش فوق‌العاده‌ای ناچیز تلقی خواهد شد؛ چراکه راه نرفته بسیار است و توقعات و انتظارات بیش.

اثر حاضر گزیده‌ای است از کتاب ارزشمند حیات فکری و سیاسی امامان شیعه، نوشته محقق ارجمند و پر تلاش حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر رسول جعفریان که پس از تلخیص از سوی مدیر گروه پژوهشی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی و با تأیید ایشان آماده ارائه به دانشجویان عزیز و محترم شده است. امید است که با مطالعه آن به شناخت امامان اهل بیت نزدیک و نزدیک‌تر شویم.

از نویسنده محترم که با همکاری شایسته و بذل عنایات خود زمینه مناسب آماده شدن اثر حاضر را فراهم نمودند، تشکر می‌کنیم. همچنین از زحمات بی‌شائبه مدیر محترم گروه تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، جناب آقای دکتر محمدحسین دانش‌کیا که اثر حاضر محصول تلاش فراوان ایشان است و تمامی دست‌اندرکار آماده‌سازی این کتاب خصوصاً جناب آقای سید سعید روحانی مدیر امور پژوهشی، تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

فهرست مطالب

۱۵	 مقدمه
----	-------------

فصل اول: امام علی علیه السلام

(۱۹ - ۶۲)

۱۹	 علی علیه السلام در دامان پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۳	 امام علی علیه السلام و خلفا
۲۵	 علی علیه السلام و خلافت
۲۷	 دشواری‌ها
۳۰	 احیای سیره نبوی
۳۲	 جنگ جمل
۳۷	 جنگ صفین
۴۸	 جنگ با خوارج
۵۱	 خوارج چرا پدید آمدند؟
۵۳	 حملات سپاه شام و تضعیف عراق
۵۵	 شهادت امام علی علیه السلام
۵۶	 امام علی علیه السلام و تشیع
۵۷	 شیعیان غالی در دوره امام علی علیه السلام
۵۸	 برخی از ویژگی‌های امام علی علیه السلام
۶۰	 پرسش
۶۱	 پژوهش

فصل دوم: امام حسن مجتبی علیه السلام

(۶۳ - ۱۰۰)

۶۳	 شخصیت امام حسن علیه السلام
۶۳	 جایگاه امام حسن علیه السلام
۶۵	 دیدگاه‌های مختلف درباره امام
۶۷	 ویژگی‌های مذهبی و سیاسی مردم کوفه

۱۹۳.....	امام باقر علیه السلام و موضع گیری در برابر خلافت اموی
۱۹۵.....	پرسش
۱۹۶.....	پژوهش

فصل ششم: امام جعفر صادق علیه السلام

(۲۳۲ - ۱۹۷)

۱۹۷.....	آشنایی با امام صادق علیه السلام
۱۹۸.....	شخصیت علمی و دینی امام صادق علیه السلام
۲۰۰.....	شاگردان و راویان
۲۰۱.....	وضعیت زمانه
۲۰۲.....	وضعیت شیعیان
۲۰۴.....	نقش امام در گسترش تشیع
۲۰۴.....	الف) شکل دهی به فرهنگ امامیه
۲۰۶.....	نقش شیعیان واقعی در حفظ و انتقال میراث شیعه (روش ارجاع)
۲۰۷.....	ب) مقابله با جریانان انحرافی
۲۰۷.....	یک. جریان غلو
۲۱۳.....	دو. مقابله با جریان فقهی اهل رأی
۲۱۵.....	مشکل سند روایات نزد شیعه و اهل سنت
۲۱۷.....	الف) ترویج اصل حاکم بودن قرآن بر حدیث
۲۱۸.....	ب) ترویج فرهنگ کتابت حدیث
۲۲۰.....	وضعیت سیاسی زمان امام صادق علیه السلام
۲۲۰.....	الف) فشار سیاسی بر شیعیان و آغاز دوباره تقیه
۲۲۰.....	ب) جریان های منتسب به خاندان پیامبر
۲۲۲.....	ج) سیاست امام در برابر جریانان سیاسی روز
۲۲۲.....	۱. زیدیه
۲۲۶.....	۲. عباسیان
۲۳۰.....	نسل برجای مانده از امام صادق علیه السلام در ایران
۲۳۱.....	پرسش
۲۳۱.....	پژوهش

فصل هفتم: امام موسی کاظم علیه السلام

(۲۶۴ - ۲۳۳)

۲۳۳.....	امام از منظر دانشمندان
۲۳۶.....	امامت پس از امام صادق علیه السلام
۲۴۰.....	برخوردهای سیاسی امام کاظم علیه السلام با منصور و مهدی
۲۴۴.....	امام کاظم علیه السلام و هارون الرشید
۲۵۲.....	شهادت امام کاظم علیه السلام در زندان هارون
۲۵۳.....	نمونه هایی دیگر از مبارزه امام با خلافت عباسی

۲۵۵.....	امام کاظم علیه السلام و فرهنگ شیعه.....
۲۵۶.....	امام کاظم علیه السلام و مباحث کلامی و فکری.....
۲۵۷.....	مواضع کلامی امام کاظم علیه السلام در برابر اهل حدیث.....
۲۶۳.....	پیشش.....
۲۶۳.....	پژوهش.....

فصل هشتم: امام رضا علیه السلام

(۲۶۵ - ۲۹۰)

۲۶۵.....	امام قبل از ولایتعهدی.....
۲۶۶.....	امامت و رهبری امام رضا علیه السلام
۲۶۷.....	نگاهی به علل انشعابات.....
۲۶۸.....	امام رضا علیه السلام و سیاست.....
۲۶۹.....	مسئله ولایتعهدی.....
۲۷۰.....	هدف مأمون از طرح مسئله ولایتعهدی.....
۲۷۲.....	واکنش امام رضا علیه السلام
۲۷۵.....	روابط امام رضا علیه السلام و مأمون.....
۲۷۸.....	امام علیه السلام و تبلیغات ضد علوی.....
۲۷۹.....	امام رضا علیه السلام و گسترش فرهنگ مکتوب شیعه.....
۲۸۰.....	مبارزه امام رضا علیه السلام با غلو.....
۲۸۱.....	امام رضا علیه السلام و مسائل کلامی.....
۲۸۵.....	ابوصلت هروی، شاگرد تربیت شده امام رضا علیه السلام
۲۸۶.....	اخلاق امام رضا علیه السلام
۲۸۷.....	شهادت امام علیه السلام
۲۸۸.....	پیشش.....
۲۸۹.....	پژوهش.....

فصل نهم: امام جواد علیه السلام

(۲۹۱ - ۳۰۸)

۲۹۱.....	امامت امام جواد علیه السلام
۲۹۴.....	حیات تاریخی امام جواد علیه السلام
۲۹۵.....	مناظرات علمی امام جواد علیه السلام
۲۹۸.....	مناظره درباره فضایل خلفا.....
۳۰۰.....	میراث علمی امام جواد علیه السلام
۳۰۱.....	برخورد با فرقه های منحرف.....
۳۰۳.....	اصحاب امام جواد علیه السلام
۳۰۴.....	ارتباط شیعیان ایران با امام جواد علیه السلام
۳۰۶.....	پیشش.....
۳۰۷.....	پژوهش.....

فصل دهم: امام هادی علیه السلام

(۳۲۲ - ۳۰۹)

۳۱۰.....	امامت امام هادی علیه السلام
۳۱۱.....	سیاست متوکل در برابر امام هادی علیه السلام
۳۱۲.....	احضار امام هادی علیه السلام به سامرا
۳۱۴.....	اقامت امام در سامرا
۳۱۵.....	برخوردهای متوکل با امام علیه السلام
۳۱۸.....	وضعیت شیعیان در دوره امام هادی علیه السلام
۳۲۰.....	وکلائی امام هادی علیه السلام و اختیارات آنان
۳۲۲.....	اصالت قرآن در مکتب امام هادی علیه السلام
۳۲۲.....	امام هادی علیه السلام و علم کلام
۳۲۴.....	امام هادی علیه السلام و فرهنگ دعا و زیارت
۳۲۵.....	۱. ایجاد پیوند میان مردم و اهل بیت علیهم السلام
۳۲۵.....	۲. تأکید بر مقام والا و رهبری اهل بیت علیهم السلام
۳۲۶.....	۳. تأکید بر مکتب اهل بیت علیهم السلام
۳۲۶.....	۴. مبارزه با ظلم و ستم
۳۲۷.....	۵. تأکید بر زیارت امام حسین علیه السلام
۳۲۷.....	امام هادی علیه السلام و شیعیان غالی
۳۲۸.....	امام هادی علیه السلام و خلق قرآن
۳۲۹.....	امام هادی علیه السلام و شیعیان ایران
۳۳۰.....	گسترش فرهنگ مکتوب در دوره امام هادی علیه السلام
۳۳۱.....	پرسش
۳۳۲.....	پژوهش

فصل یازدهم: امام حسن عسکری علیه السلام

(۳۵۲ - ۳۲۳)

۳۳۴.....	امامت آن حضرت
۳۳۵.....	امام عسکری علیه السلام در سامرا
۳۳۶.....	جایگاه امام علیه السلام در سامرا
۳۳۸.....	دوران‌های بازداشت امام
۳۴۰.....	نشانه‌های تشیع در روایات امام عسکری علیه السلام
۳۴۱.....	امام و ارتباط با شیعیان
۳۴۶.....	اصحاب امام و حفظ میراث فرهنگی شیعه
۳۴۸.....	کتب منسوب به امام عسکری علیه السلام
۳۵۰.....	رحلت امام عسکری علیه السلام
۳۵۱.....	پرسش
۳۵۱.....	پژوهش

فصل دوازدهم: امام زمان علیه السلام

(۳۵۳ - ۳۸۰)

۳۵۳.....	ولادت امام زمان علیه السلام
۳۵۴.....	مادر حضرت مهدی علیه السلام
۳۵۵.....	نکاتی درباره تولد امام زمان علیه السلام
۳۵۶.....	آگاهی برخی از شیعیان از ولادت امام زمان علیه السلام
۳۵۸.....	اختلاف پس از رحلت امام عسکری علیه السلام
۳۶۱.....	زمینه‌سازی غیبت توسط پیامبر و امامان
۳۶۳.....	مسائل کلامی و جانشینی حضرت مهدی علیه السلام
۳۶۴.....	حضرت مهدی علیه السلام و ثواب خاصه
۳۶۵.....	۱. عثمان بن سعید عمری رحمته الله
۳۶۵.....	۲. ابوجعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری
۳۶۶.....	۳. ابوالقاسم حسین بن روح
۳۶۷.....	۴. ابوالحسن علی بن محمد سمري
۳۶۸.....	مروزی بر اقدامات نواب در ارتباط با شیعیان
۳۶۸.....	۱. مبارزه با غلات
۳۷۰.....	۲. رفع تردیدهای موجود درباره حضرت مهدی علیه السلام
۳۷۰.....	۳. سازماندهی و کلا
۳۷۱.....	۴. مخفی نگاه داشتن امام زمان علیه السلام
۳۷۱.....	عدم جواز افشای نام آن حضرت در غیبت کبری
۳۷۳.....	جریان رو به رشد تشیع در دوران غیبت صغرا
۳۷۶.....	مهدویت و فرقه‌های اسلامی
۳۷۹.....	دعای ندبه و تفسیر دیدگاه‌های تاریخی شیعه
۳۷۹.....	پیشش
۳۸۰.....	پژوهش

کتابنامه

(۴۰۰ - ۴۸۱)